

“Si es manté el problema de l’habitatge, poden emergir nuclis de barraquisme”

Laura de Andrés Creus (Barcelona, 1978) publica ‘Barraques. La ciutat dels invisibles’ (Ara Llibres), on ressegueix històries de persones anònimes que des de la postguerra fins a la Barcelona olímpica es van trobar abocades a viure en aquesta mena de construccions per a sobreviure a la gran ciutat. El 2010 va publicar ‘El preu de la fam’, dedicat a l’estraperlo.

La crisi econòmica, i també la nova onada immigratòria dels darrers anys, han convertit l’habitatge en un problema social greu. Semblava superat, d’encà de la Barcelona olímpica, quan el barraquisme va desaparèixer del mapa de la ciutat i gairebé tothom accedia a crèdits per a comprar un pis. El vostre segon llibre, *Barraques. La ciutat dels invisibles*, arrenca a final del segle XIX, però potser ara tornem a ser en un punt similar?

—Les primeres manifestacions de barraquisme apareixen a final del segle XIX com a resposta de la societat a una manca greu d’habitatge, sobretot als nuclis urbans. I amb l’arribada d’una onada immigratòria els anys 20 del segle XX, el problema s’accentua. Massa gent per a pocs habitatges. I tot es complica amb la postguerra. Arriben molts immigrants per a treballar, perquè cal mà d’obra, però topen amb el problema de manca d’habitatge que ja patien els catalans.

—Així, els primers barraquistes són catalans, no pas immigrants.

—El barraquisme és un fenomen social que va afectar tant catalans com immigrants que venien a treballar a Catalunya. Abans que apareguessin les barraques, ja hi havia formes d’infra-habitatge, allò que avui en diem *pisos*

pastera. Moltes famílies que no tenien recursos rellogaven habitacions a unes altres famílies, fins que va arribar un moment que era millor construir-se una barraca que no pas compartir uns pocs metres entre molts.

—Però a les barraques no hi havia els serveis mínims que sí que hi havia en barris construïts. Què podia oferir de més una barraca?

—Un dels testimonis que recullo al llibre és una cosidora del Somorrostro que m’explica que el seu pare va decidir de comprar una barraca en aquest barri perquè la família ja no suportava més de viure entre gallines i porcs en una cambra minúscula rellogada. Per a ells, anar a una barraca va significar un salt qualitatiu. Les condicions en pisos rellogats no necessàriament eren millors.

—Expliqueu que als nuclis de barraques es va desenvolupar una xarxa solidària molt potent.

—Efectivament, va ser una de les claus perquè totes aquelles famílies se’n sortissin i superessin tota mena de catàstrofes: des d’inundacions fins a problemes de salubritat, passant per un assetjament policíac i administratiu brutal. Els barraquistes s’ajudaven entre ells, i van rebre ajut de molts barcelonins que es van jugar la pell, en plena dictadura, per a donar-los una

vida més digna. Des de metges fins a mestres, assistents socials i religiosos, van esmerçar el temps a ajudar aquella gent durant dècades.

—Durant molts anys, l’ajuntament no va moure ni un dit per a canviar la situació d’aquells ciutadans. L’administració local preferia tenir pisos sobreocupats que no barraques?

—Sí, l’Ajuntament de Barcelona es proposava d’esborrar del mapa les barraques, però els pisos sobreocupats no li feien nosa. Els barraquistes eren molestos, però econòmics: als nuclis de barraques no hi havia ni clavegueram ni aigua ni llum. Els seus habitants tenien deures com a ciutadans, però cap dret. Ni escola ni serveis sanitaris, com sí que tenien els barcelonins que vivien en barris oficials.

—Eren tractats com una vergonya per a la ciutat, tot i que eren necessaris, perquè eren mà d’obra essencial.

—Aquesta és la paradoxa. Els barraquistes contribuïen a fer millor la ciutat que els relegava i els repudiava. El seu únic handicap era l’habitatge i les mancances que comportava, perquè, per la resta, feien la vida de qualsevol altre veí de la ciutat. Anaven a treballar, feien de manobres a les fàbriques o en obres, i al vespre tornaven a les barraques. La ciutat els va relegar perquè no podia donar una solució immediata a tota l’onada de gent que hi arribava, sobretot a la postguerra. El dèficit d’habitatge era una xacra que s’arrossegava des de feia molts anys a Barcelona. I allà es van quedar milers de persones, abandonades per l’administració.

—Expliqueu que en alguns municipis d’Andalusia es va incentivar aquesta immigració pagant bitllets de tren amb direcció a Catalunya. Amb quin objectiu?

—Hi ha qui apunta que era per a passar el problema de la pobresa i la

misèria a una altra banda, i alguns altres historiadors consideren que fou una maniobra estatal per tal de frenar el catalanisme a Catalunya. Si el país rebia una arribada en massa d'andalusos, aquest focus polític quedaria diluït.

—Arribats en aquest punt, els anys 40 Barcelona ja té un problema molt greu amb les barraques. I l'administració actua amb contundència per a endreçar la ciutat.

—Es fan bans municipals perquè no es puguin construir més barraques, i evitar així l'efecte crida de nova immigració. Es numeren les barraques existents i es destina a les zones una policia repressiva que impedeixi de fer noves barraques. Per al règim, les barraques a Barcelona no tenien únicament un problema d'higiene, sinó d'inseguretat i delinqüència, i fins i tot eren definides com un cau de sexe, segons que s'explicava en documentació referida a les barraques. Era una xacra a combatre amb totes les armes possibles.

—Quin era el sentiment general dels barraquistes? S'averonyien de la seva situació?

—Durant molts anys, els qui van viure aquella experiència se'n van amagar, però no pas perquè se n'averonyessin o se sentissin indignes, sinó precisament perquè dir que eres barraquista et tancava directament moltes portes. Ells no se sentien indignes; indigne ho era el lloc a què els havia relegats la ciutat. La societat barcelonina, més que desconfiar dels barraquistes, desconfiava dels barris de barraques, d'aquells entorns. Era un món desconegut, i és cert que hi havia nuclis conflictius.

—Fins que Pasqual Maragall, com a alcalde de Barcelona, no va iniciar la lluita per a canviar la fesomia de la ciutat i substituir les barraques per habitatges socials.

—A mitjan anys 80, l'administració, i també la societat, van començar a fer el pas de dignificar els barraquistes.

—La percepció social del barraquisme també anava lligada a la delinqüència?

—En alguns nuclis de barraquistes es van produir focus de conflictes, però com a tot arreu. La immensa majoria de la gent passava el dia treballant i sobrevivia honradament. Quan sí que

s'associa més el barraquisme a la delinqüència és a les darreries del barraquisme, quan hi queda poca gent i la majoria ja han estat reallotjats en pisos integrats en barris.

—Avui, la crisi econòmica també ha estigmatitzat molta gent que no pot garantir-se un habitatge.

—El problema de manca d'habitatge que va conduir al barraquisme fa dècades podria reproduir-se avui, si bé no en les condicions d'aleshores, perquè l'urbanisme de les ciutats actuals ja no permet el barraquisme a gran escala. Abans el problema era venir aquí a treballar i no tenir sostre, i ara hi ha llocs on viure, però no pots pagar-ne el preu. Si no pagues la hipoteca, no únicament et desnonen sinó que quedes endeutat igualment amb l'entitat. Entenc perfectament que les persones que es queden sense habitatge busquin una sortida, i en aquest sentit poden tornar a emergir petits nuclis de barraquisme. Calen solucions, jurídiques o socials, perquè no és pas cap qüestió marginal: qualsevol persona pot trobar-se al carrer de sobte.

Gemma Aguilera